pesnik i vreme

marina Cvetajeva

»Ja neobično volim umetnost, samo ne savremenu« — to su reči ne samo građanina, već i ponekog velikog umetnika, ali uvek o tuđoj grani umetnosti — naprimer slikara o muzici. A u svojoj oblasti veliki umetnik je neizbežno savremen, zašto — videćemo posle.

Nemanje ljubavi za stvar, na prvom mestu i poglavito, jeste zbog nepoznavanja njenog. Prvi uzrok neprimanja stvari je nespremnost za nju. Seljaci u gradu dugo ne jedu naša jela, kao i deca što neće novo. Fizičko okretanje glave. Ništa ne vidim (na ovoj slici) i zato neću da gledam — a da bi se videlo mora se baš gledati, da se opazi treba se zagledati. Obmanuće se nada očiju naviknutih da vide na prvi pogled — tj. da gledaju tragom tudih očiju. Ne doznati, već saznati. Kod staraca je umor (to i jeste zaostalost), kod građanina je predubeđenje, a slikar koji ne voli savremenu poeziju, ne vidi tuđe biće od samoga sebe. U sva tri slučaja strah od naprezanja, stvar za praštanje — zasad se ne osuđuje.

Jedini slučaj dostojan priznanja, tj. jedino zakonito neprihvatanje stvari jeste neprihvatanje sa potpunim saznanjem.

Da, znam, da čitam, da, priznajem — a l i pretpostavljam (recimo) Tjutčeva, koji je meni, mojoj krvi, mojoj misli, srodniji.

Svako je slobodan da bira svoje ljubimce, tačnije: niko svoje ljubimce ne može slobodno izabrati: bila bih rada, pretpostavimo, da volim svoj vek više od prethodnog, ali ne mogu. Ne mogu, i ne moram. Niko ne mora voleti, ali svako ko ne voli mora znati, prvo, ono što ne voli, drugo, zašto ne voli.

Doći ćemo do poslednjeg od poslednjih slučajeva: kad umetnik ne prihvata svoju ličnu stvar. Meni moje vreme može biti mrsko, ja sama sebi, ukoliko sam ja — ono, mogu biti mrska, i još više (jer biva) da mi je tuđa stvar tuđeg veka možda milija od svoje, ne zbog neke snage, već zbog srodnosti — materi je tuđe dete možda milije od svoga, koje se umetnulo na oca, tj. na vek: ali ja sam sa svojim detetom — detetom veka — vezana, osuđena, drugo ne mogu roditi makako da hoću, ipak ne mogu. To je ono sudbonosno.

Voleti svoj vek više od prethodnog ne mogu, ali i da stvaram drugačiji vek od svoga takođe ne mogu: ono što je stvoreno ne stvara se, već se stvara samo unapred. Nije nam dato da biramo svoju decu: datu i zadatu.

»Ja neobično volim pesme, samo ne savremene« — i to tvrđenje, kao i svako drugo ,ima svoje suprotno tvrđenje, i to: »ja neobično volim pesme a l i s a m o savremene«. Počnimo od najinteresantnijeg i čestog slučaja: istog građanina i dođimo do najinteresantnijeg: velikog pesnika.

»Dole Puškin« odgovor je sina na krik oca: »Dole Majakovski« — sina, koji više, ne toliko protiv Puškina, koliko protiv oca.

Krik »dole Puškin« jeste prva cigareta popušena pred očima oca nepušača, ne toliko sebi na radost, koliko njemu u inat. Na redu je porodična svađa, koja se svršava mirom (međutim, ni oca, ni sina, ni najmanje se ne tiču ni Majakovski, ni Puškin). To je krik neprijateljskih pokolenja.

Drugi autor koji odgovara malograđanskom kriku »dole Puškin« jeste najgori autor: moda. Na tom se autoru nećemo zaustaviti: strah od zaostalosti je priznanica sopstvene gluposti. Šta možemo zahtevati od građanina kada su njoj podvrgnuti i sami književnici, književnički rep. Svaka savremenost ima dva repa: restauratorski rep i novatorski, i ne zna se koji je gori.

Ali ovo nije krik građanina, već velikog pisca (tada osamnaestogodišnjeg) Majakovskog: dole Šekspir!

Samozaštita stvaranja. Da se ne bi umrlo — ponekad — treba ubiti (pre svega — u sebi). I evo Majakovski ide — na Puškina. U suštini

ne na svoga neprijatelja, već saveznika, najsavremenijeg pesnika svoga doba, istog takvog tvorca sopstvene epohe, kao što je i Majakovski svoje — i samo je zato neprijatelj, što su ga izlili od tuča i taj tuč navalili na pokolenja (pesnici, pesnici, više nego slave za života, bojte se posmrtnih spomenika i čitanki!). Krik nije protiv Puškina, već protiv njegovog spomenika, samozaštita koja se svršava (i svršila se) čim je tvorac (borac) očvrsnuo (naprimer divna poema susreta sa Ljermontovom — delo zrelih godina).

Ali — osim isključivog primera Majakovskog — tvrđenje: »neobično volim pesme, samo ne savremene« i njegova suprotnost: »neobično volim pesme, a l i samo savremene« vrede jedno koliko i drugo, tj. malo — tj. ništa ne vrede. Niko (osim krvne samozaštite Majakovskog) ko voli pesme neće tako reći. Niko ko istinski voli neće u korist današnje sadašnjice otseći jučerašnjicu — i svakidašnju sadašnjicu; niko ko istinski voli neće se setiti da reč s a d a š n j i c a ima i drugo značenje osim: i s t i n e — u umetnosti ona drugo značenje nema — niko prema umetnosti, prirodi, neće izvršiti greh političara: da na tlu jedinstva usadi stud razmirica.

Ne voli nikoga ko voli s a m o to. Puškin i Majakovski bi se složili, već su se složili, nikad se ustvari nisu ni razilazili. Ratuju nizine, a vrhovi se zbližavaju. »Pod nebom dosta je mesta za sve« — to najbolje znaju vhovi. I usamljeni pešaci. A mišljenje ostalih: zaostalih, umornih ili koji se boje da zaostanu, mišljenja i pretpostavljanja n e z n a j u ć i h pošto se izjasne, a umetnosti i pre nego što se izjasne, ništa se ne tiče.

Natpis na jednom od pograničnih stubova savremenosti: u b u d u ć n o s t i n e ć e b i t i g r a n i c a — u umetnosti je već izvršen, od postanka je izvršen. Svetska je stvar ona koja u prevodu na drugi jezik i u drugom veku — u prevodu na jezik drugog veka — najmanje ili ništa ne gubi. Pošto je sve dala svom veku i kraju, još jednom daje svim krajevima i vekovima. Ograničeno ispoljivši svoj kraj i vek — neograničeno ispoljava sve što nije kraj i nije vek: navek.

Nesavremene umetnosti (koja ne ispoljava svoje doba) nema. Postoji restauracija, tj. neumetnost, i postoje pojedinci koji su preskočili svoje doba, recimo za sto godina unapred (nikad — natrag) tojest ipak, premda ne u svom dobu, ali savremeni, tojest ne van vremena.

Genije? Čije ime izgovaramo kad mislimo na Renesans? Vinči. Genije daje ime epohi, toliko je on — o n a, čak ako ona to i ne sluti. To je prosto: Geteova epoha je definicija koja daje istorisku, geografsku i zvezdanu kartu datoga momenta. (»U doba Geteovo«, tojest kad su ovako stajale zvezde, ili, još tačnije: »Zemljotres u Lisabonu«, tojest kada je Gete prvi put posumnjao u sveblagost božanstva. Sumnja sedmogodišnjeg Getea taj zemljotres je ovekovečila — i protegla).

Genije daje ime epohi, toliko je o n — ona, čak ako on to i ne sluti dovoljno (tobože, dodaćemo, jer su Vinči, Gete i Puškin toga bili svesni). Čak i u udžbenicima stoji: Gete i njegovo vreme (tojest zbir i njegovi sabirci). Genije sa punim pravom može reći o vremenu ono što je o državi rekao Luj — kratko: Le temps c'est moi (a cela plejada: Mon temps — c'est nous). To je o geniju koji prednjači. Što se tiče odocnelih tobože za jedan ili tri veka, navešću samo jedan slučaj: Pola Helderlina, koji je po temi, izvorima, čak i po rečniku — antičan, i koji je za svoj Osamnaesti vek zadocnio ne za jedan već za svih osamnaest vekova, Helderlina, koga u Nemačkoj počinju tek sad da čitaju, tojest sto i više godina docnije, usinovljen našim vekom, ni najmanje antičnim. Zadocnevši u svom veku za osamnaest vekova, postao je savremenik Dvadesetog veka. Šta označava ovo čudo? To, da se u umetnosti ne može zadocniti, da sama umetnost ma čim i ma šta pokušavala da uspostavi, sama po sebi je prodiranje, u umetnosti nema povratka: bez zaustavljanja, tojest nepovratno. Ne bezobzirce, već bez povratka. Ne gledajmo postrance, već na ceo pređeni put, može se ići potpuno zatvorivši oči — sa slepačkom palicom — a i sasvim bez palice. Noge će te same izneti, mada si u mislima daleko za trideset konaka. Mislio o prošlom, a išao napred.

. . . . . .

. . . Svaka je savremenost — u današnjici — uporedno postojanje

. . . Uzrok neprihvatanja savremene umetnosti od strane Iksa leži u tome što je on više ne stvara. Iks nije savremen ne zato što nije primio savremenost, već se na svom stvaralačkom putu zaustavio. Jedino na šta tvorac nema prava.

Umetnost ide, umetnici stoje. Nisu savremeni, osim neutralnih, nesavremenih nikakvom vremenu, samo koji su ispali iz stroja — invalidi, titula počasna jer u prošlosti predviđa validnost (vrednost).

Svaka je moć savremena, sve što je Dejstvujuća Armija stvaralaštva — savremena, ma za koga ili protiv koga idejno ratovala . . .

. . . Savremenost kod pesnika nije proglašavanje svoga doba boljim, niti pak prosto prihvatanje toga doba

---

Vasko POPA

OČI SUTJESKE

1

Psino neizreciva psino
S vilicom jednom u oblaku
S drugom u prašini
Progutala si nam sve

Sve što smo pod nepcima tvojim
Na vatri naših kostiju
Mrtvi iskovali

Progutala i tebe tvoja glad

Preživelima na bridini gologa srca
Bez igde ikoga bez igde ičega
Valja nam iznova stvoriti sve

Iznova stvoriti zemlju
Iznova nebesa

Razvalile ti se vilice psino

2

Sutjeska se propinje pod oblake
Sa suncojedom u koštac se hvata

Sutjeska se slepa oko sebe okreće
Ne može više obale svoje da nađe

3

Ovde sve svetlosti ginu
Svi smislovi ćute svi putevi prestaju
Odavde nikuda

Zapalili smo velike vatre
Na prelazima naših vena

Ovde nema tla pod nogama
Nema svoda nad glavom
Kuda odavde

Pošli smo svi jednim beskrajnim korakom
Jednim jedinim
Bogazima sopstvenih temena
Pošli uz urvine našeg sna

4

Sutjeska je ka izvoru svom potekla
Ka suncu ka zenici zemlje
I nigde ništa nije srela

Sutjeska je slepa krenula za nama
Ne zna sama više kuda da poteče

5

Iz mesa nam se živog rađa zemlja
Gruda za grudom kamen za kamenom
Izvesnost za izvesnošću

Iz daha nam se ludog nebo rađa
Vedrina za vedrinom zvezda za zvezdom
Vidik za vidikom

Snaga nam u planine u sazvežđa raste
Gruda za grudom kamen za kamenom
Sloboda u nedogled

Sve više i više postajemo sve
Ništa nam ne može ništa oteti

6

Sutjeska kroz naše kosti grmi
Teče između crvenog cveća
U našem joj je srcu ušće
U našem srcu izvor

Sutjeska se u sunčevu pticu pretvara
Sa crnom psinom u kljunu

(1955)

(»NEPOČIN-POLJE«, 1956)